

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

VARHAISKASVATUKSEN LAATU ARJESSA

Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen
päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa

Johdanto

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti vuosina 2017–2019 arviointihankkeen, jossa tarkasteltiin varhaiskasvatussuunnitelmia varhaiskasvatuksen järjestämistä ja toteutumista tukevinä ohjausvälineinä sekä näiden suunnitelmien toteutumista varhaiskasvatuksen arjessa. Tämä tiivistelmä keskittyy kaksiosaisen arvioinnin toiseen osaan.

Arvioinnin tulokset osoittavat, että kokonaisuutena varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016; 2018) suuntaa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa laissa määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti ja antaa hyvät suuntaviivat laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamiselle päiväkodeissa. Käytännössä suunnitelma ei kuitenkaan vielä kaikilta osin toteudu.

Tämän tiivistelmän tavoitteena on toimia konkreettisena varhaiskasvatuksen kehittämisen apuvälineenä. Tiivistelmässä on kuvattu alkuperäisen raportin keskeiset tulokset ja niiden pohjalta tehdyt kehittämissuosituksat. Tulosten kohdalla on pedagogiselle henkilöstölle suunnattuja itsearviointikysymyksiä. Nämä kysymykset on tarkoitettu työkaluksi, jolla arvioinnin tuloksia voi peilata omaan työhön henkilö-, tiimi- tai yksikkötasolla.

”Koska tämänkaltaista arviointia ei ole aiemmin Suomessa tehty, voidaan käsillä olevan raportin avulla saada ensimmäistä kertaa kokonaiskuva varhaiskasvatuksen sisällöllisen toteutumisen kansallisesta laadusta” – Arviointiryhmä

Sisällys

1	Arvioinnin toteutus	4
2	Arvioinnin tarkoitus	6
3	Tulokset	9
4	Pedagogisen toiminnan vahvuudet	10
5	Pedagogisen toiminnan kehittämiskohteet	13
6	Toiminnan toteutumista estävät tekijät	18
7	Toiminnan toteutumista edistävät tekijät	20
8	Kehittämissuositukset	23

Arvioinnin toteuttamisesta vastasi arviointiryhmä, jonka puheenjohtajana toimi Espoon suomenkielisen varhaiskasvatuksen johtaja Virpi Mattila. Muut jäsenet olivat yliopistonopettaja Mervi Eskelinen Jyväskylän yliopistosta (3.6.2019 alkaen ylitarkastaja Valvirasta), varhaiskasvatusjohtaja Lillemor Gammelgård Vaasan kaupungilta (30.4.2019 saakka), professori Marja-Kristiina Lerkkänen Jyväskylän yliopistosta, tutkijatohtori Maiju Paananen Tampereen yliopistosta ja opetustoimen ylitarkastaja Jyri Ulvinen Pohjois-Suomen aluehallintovirastosta. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksessa arvioinnista vastasi arviointineuvos Laura Repo, tilastollista analyysistä vastasi erityisasiantuntija Jukka Marjanen ja arviointisuunnittelijana toimi Anne Kivistö. Laadullisen arvioinnin analyysiin ja raportointiin on lisäksi osallistunut yliopisto-opettaja Hanna Hjelt Tampereen yliopistosta. Lisäksi aineiston analyysiin osallistui korkeakouluharjoittelija Sini Leikkola.

1 Arvioinnin toteutus

Varhaiskasvatuksen laatu arjessa -arvioinnin kohteena oli henkilöstön pedagoginen toiminta, jota he itse arvioivat suhteessa varhaiskasvatukselle kansallisissa ja paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa asetettuihin tavoitteisiin. Lisäksi henkilöstö arvioi myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältöä sekä niitä tekijöitä, jotka mahdollistavat suunnitelmien toteutumisen. Päiväkotien johtajat puolestaan arvioivat sekä omaa että henkilöstönsä toimintaa. Molemmat aineistot kerättiin kyselyllä kunnallisen ja yksityisen varhaiskasvatuksen henkilöstöltä, päiväkotien johtajilta sekä kunnallisilta perhepäivähoitajilta.

Arviointiin osallistui

91

kuntaa

581

päiväkodin johtajaa

911

perhepäivähoitajaa

1772

varhaiskasvatuksen opettajaa

2069

lastenhoitajaa

"Hienoa, että vasun toimivuutta arvioidaan näin laajasti. Arvioinnin täyttäminen auttoi myös arvioimaan jäsentyneesti oman päiväkotimme toimintaa ja huomaamaan mitkä asiat tarvitsevat vielä enemmän paneutumista ja mitkä toimet jo toteutuvat hienolla tavalla."

2 Arvioinnin tarkoitus

Arvioinnin tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatusta ohjaavien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä sen pohjalta laadittujen paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien *toteutumista* päiväkotien sekä perhepäivähoidon lapsiryhmissä. Arvioinnin tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, mitkä tekijät edesauttavat tai estävät sitä, miten varhaiskasvatusta ohjaavat lakisääteiset suunnitelmat muuntuvat pedagogiseksi toiminnaksi arjen varhaiskasvatustilanteissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista käytetään arkikielessä vaikiintunutta termiä vasun perusteet, paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta termiä paikallinen vasu ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta termiä lapsen vasu.

Arviointikysymykset olivat:

- Miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden asettamat sisällölliset tavoitteet toteutuvat päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa?
- Mitkä tekijät edistävät tai estävät varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumista päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa?

Kehittävä arviointi varhaiskasvatuksessa

Suomessa koulutuksen arviointia ohjaa kehittävän arvioinnin periaatteet. Siinä keskeistä on, että tietoa tuotetaan toiminnan kehittämistä, ei ulkopuolista arvioitsijaa varten. Arvioinnin tavoite ei ole siis pelkästään tarkastella asioiden tilaa, vaan tarkoitus on löytää sekä vahvuuksia että kehittämistarpeita. Arvioinnin yhtenä tehtävänä on auttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä kehittämään pedagogista toimintaa. Raportti perustui henkilöstön itsearviointiin ja siinä nostettiin esiin heidän itsensä esiin tuomia toiminnan kehittämistarpeita.

3 Tulokset

Tässä tiivistelmässä haluamme kannustaa lukijaa tarkastelemaan tuloksissa esitettyjä teemoja laajoina kokonaisuuksina, ja peilaamaan tuloksissa esitettyjä vahvuuksia ja kehittämisen kohteita omaan työhönsä.

Arvioinnin ei tule ohjata ajatteluun, jossa ilmiöt ja niihin liittyvät tulokset yleistetään pysyväksi olotilaksi. Jonkin aiheen kehittäminen paikallisella tasolla voi olla tarpeellista, vaikka sama aihe olisikin nostettu vahvuudeksi kansallisella tasolla.

Arviointitulosten yhteyteen on tässä tiivistelmässä lisätty itsearviointikysymyksiä. Näiden kysymysten tavoitteena on auttaa lukijaa pohtimaan kyseistä teemaa oman työnsä näkökulmasta. Kysymykset pohjautuvat Karvin käynnissä olevaan indikaattorityöhön, jossa itsearviointikysymysten avulla tarkennetaan indikaattorien laajoja teemoja konkreettisemmin arvioitavaan muotoon.

4 Pedagogisen toiminnan vahvuudet

Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan vahvuudet

Suurella osalla päiväkotia varhaiskasvatuksen sisällölliset tavoitteet toteutuivat pääosin hyvin, mutta osalla päiväkotia ja perhepäivähoidoryhmiä tavoitteet toteutuivat heikosti. Henkilöstö arvioi varhaiskasvatuksen ilmapiiriä pääosin myönteisesti. He arvioivat, että lapsilla ja aikuisilla on varhaiskasvatusympäristössä turvallinen olo. Kokonaistilanteen tarkastelu osoitti myös, että varhaiskasvatussuunnitelman mukainen leikkipedagogiikka toteutui pääosin hyvin. Leikkiä siis arvostetaan ja lapsilla on mahdollisuus päivittäin leikkiin toisten lasten kanssa. Perhepäivähoitajien itsearviointin mukaan toiminta sisälsi varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista toimintaa ja pienessä ryhmässä erilaisia oppimisen alueita olikin perhepäivähoitajien mukaan monin paikoin tarjolla päivittäin.

Turvallinen ja myönteinen ilmapiiri lapsille ja aikuisille

Vastaajien mukaan lähes kaikilla lapsilla oli päivittäin mahdollisuus leikkiin toisten lasten kanssa (99 prosenttia vastaajista oli joko osittain tai täysin samaa mieltä). Niin ikään vastaajista 91 prosenttia oli osittain tai täysin samaa mieltä siitä, että ryhmän lapsilla ja aikuisilla oli turvallinen olo. Lisäksi 90 prosenttia oli täysin tai osittain samaa mieltä siitä, että ryhmässä oli vahva yhteenkuuluvuuden tunne ja myönteinen ilmapiiri.

Miten meillä

- puhutaan lapsille?
- vastataan lasten läheisydentarpeeseen?
- kohdataan lapset päivän eri tilanteissa?
- pyritään tunnistamaan lasten tunteita?
- rohkaistaan ja kannustetaan lapsia yksilönä ja ryhmänä?

Lapsen oikeus leikkiin ja leikkipedagogiikan toteutuminen

Henkilöstön mukaan lasten leikkiä havainnoitiin suunnitelmallisesti (79 % vastaajista). Henkilöstöstä 72 prosenttia arvioi, että henkilöstö osallistuu aktiivisesti lasten leikkiin ja 86 prosenttia arvioi, että henkilöstö laajentaa aktiivisesti kaikkien lasten mahdollisuuksia osallistua monipuolisesti erilaisiin leikkeihin.

Miten meillä

- luodaan edellytyksiä pitkäkestoiselle leikille?
- muovataan leikkiympäristöä lapsille?
- muovataan leikkiympäristöä lasten kanssa?
- henkilöstö osallistuu lasten leikkeihin?
- kerrotaan lasten leikeistä vanhemmille?

Liikuntakasvatus

Vasun perusteiden mukainen liikuntakasvatus toteutui tulosten perusteella melko hyvin. Liikuntaan, sen monipuolisuuteen ja määrään kiinnitettiin huomiota ja sen riittävyyttä osattiin arvioida. Tätä todennäköisesti tukee se, että varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset sekä erilaiset liikuntahankkeet ovat kasvattaneet yleistä tietoisuutta liikunnan merkityksestä.

Miten meillä

- on toteutettu säännöllistä ja suunnitelmallista hengästyttävää toimintaa?
- liikutaan monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä?
- henkilöstö kannustaa omalla esimerkillään lapsia liikkumaan?
- havainnoidaan motoristen taitojen kehittymistä?
- lapset osallistuvat liikkumisen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin?

Ruokakasvatus

Henkilöstöstä 94 prosenttia raportoi, että ruokailutilanteita hyödynnetään suunnitelmallisina oppimistilanteina päivittäin tai viikoittain ja 97 prosenttia arvioi, että ryhmän ruokailukäytännöt edistävät myönteistä suhtautumista ruokaan vähintään viikoittain.

Miten meillä

- varmistetaan että ruokaan ja ruokailuun liittyvät ohjeistukset ovat yhdenmukaisia varhaiskasvatuksen ruokailusuositusten kanssa?
- tuetaan ruokailussa jokaisen lapsen omatoimisuutta?
- edistetään lasten taitoa tunnistaa ruokaan liittyviä tuntemuksia (nälkä, jano, makumieltymykset)
- käytetään eri aisteja ruokaan tutustumisessa?
- varmistetaan, että ruokailu on kiireetön ja miellyttävä tapahtuma?

5 Pedagogisen toiminnan kehittämiskohteet

Arvioinnin mukaan vasujen toteutumisessa oli myös puutteita. Henkilöstön itsearvioinnin mukaan kaikki vasun perusteiden edellyttämät asiat eivät toteutuneet päiväkodeissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstön huoli pedagogisen toiminnan laadusta tulisi ottaa vakavasti. Puutteita havaittiin erityisesti alle kolmevuotiaiden pedagogiikassa. Lisäksi taidekasvatuksen, ilmaisun, musiikin, liikunnan, lukutaidon valmiuksia ja monilukutaitoa vahvistavan toiminnan sisällöissä oli monin paikoin heikkouksia.

Perehtyneisyys varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin

Henkilöstön perehtyneisyydessä vasun perusteisiin ja perusteiden konkretisoinnissa paikallisen tason suunnitelmiksi oli puutteita. Merkittävä osa henkilöstöstä arvioi, että paikallinen vasu jättää henkilöstölle liikaa vastuuta vasun perusteiden tulkitsemisessa. Tällöin sitä ei koettu hyödylliseksi työvälineeksi. Vastaajan arvio omasta perehtyneisyydestään vasuihin oli yhteydessä vastaajan arviointiin yksikkönsä toimintakulttuurista: Mikäli vastaaja arvioi olevansa hyvin perehtynyt vasun perusteisiin ja paikalliseen vasuun, hän arvioi myös toimintakulttuuria myönteisesti.

Miten meillä

- varmistetaan, että koko henkilöstö on perehtynyt toimintaa ohjaaviin vasuihin?
- edistetään vasun pohjalta käytävää pedagogista keskustelua?
- keskustellaan vasun toimintaa suuntaavista arvoista ja vaikeista tai epäselvistä käsitteistä?
- huolehditaan siitä, että paikallisen vasun asettamat tavoitteet välittyvät henkilöstön toimintaan?
- tuetaan henkilöstöä lasten vasujen laatimisessa?
- otetaan lapset ja vanhemmat mukaan vasun mukaisen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin?

Taidekasvatus, tutkiva toiminta ja monilukutaito

Arvioinnin mukaan kuvataidekasvatus ja osin myös musiikkikasvatus eivät olleet osa varhaiskasvatuksen päivittäistä arkea vaan niiden toteutuminen oli osassa päiväkoteja ja perhepäivähoitoryhmiä satunnaista. Päiväkotien henkilöstöstä kolmannes raportoi, että kuvataidekasvatusta oli tarjolla kuukausittain tai harvemmin. Lisäksi kaksi kolmannelta vastaajista raportoi, että draamaa, tanssia ja teatteria oli tarjolla kuukausittain tai harvemmin. Tutkimiseen kannustavaa toimintaa oli osassa päiväkodeista riittämättömästi. Noin kymmenen prosenttia päiväkotien henkilöstöstä kertoi, että monilukutaitoa vahvistavaa toimintaa ei ollut tarjolla lainkaan.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen alueita tulisi toteuttaa siten, että toiminnassa mahdollistuu eheytetty asioiden ja ilmiöiden laaja-alainen tarkastelu ja tutkiminen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa.

Miten meillä

- toteutetaan suunnitelmallista ja ohjattua taiteellista ilmaisua (esim. maalaaminen, piirtäminen, draama, teatteri, multimediaesitykset)?
- mahdollistetaan lasten spontaani taiteellinen tai musiikillinen ilmaisu?
- huomioidaan koko henkilöstön osaamisen hyödyntämisen taiteellisessa toiminnassa?
- hyödynnetään lasten luontoon, ympäristöön sekä teknologisiin ilmiöihin liittyvää ihmettelyä toiminnan suunnittelussa?
- tuetaan lasten luovaa ja keksivää rakentelua ja ongelmanratkaisua?
- käsitellään lasten kanssa heille tärkeitä mediakokemuksia ja lasten elämään liittyviä mediasisältöjä?

Kehittämiskohteiden korostuminen alle 3-vuotiaiden ryhmissä

Avovastausten mukaan pedagogiikan toteuttamiseen liittyvät sisällölliset puutteet korostuivat erityisesti alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Varhaiskasvatuksessa tulee pohtia, miten monipuolinen oppimisympäristö järjestetään silloin, kun lapset ovat hyvin nuoria, millaista on pienten lasten taidekasvatus tai tutkimiseen kannustava toiminta ja miten pienten lasten aloitteita havainnoidaan.

Miten meillä

- hyödynnetään leikin havainnoinnista saatua tietoa pienten lasten toiminnan suunnittelussa tai sen kehittämisessä?
- käytetään leikkiä oppimisen välineenä pienten lasten kanssa?
- varmistetaan, että lasten kanssa lorutellaan, lauletaan ja luetaan päivittäin?
- kartoitetaan lasten rooleja leikeissä ja tuetaan leikin ulkokehälle ajautuneiden lasten osallisuutta?
- huomioidaan pienten lasten mielenkiinnonkohteet leikkiympäristön kehittämisessä?

Kaverisuhteet

Viidesosa vastaajista (21 %) raportoi ryhmässään olevan lapsi tai lapsia, joilla ei ole kavereita. Siltikin valtaosa vastaajista kertoi, että ryhmässä oli yhteiset mietityt toimintatavat kiusaamisen ehkäisemiseksi. Osassa vastauksissa kavereiden löytämisen esitettiin olevan lapsen oman, itsenäisen toiminnan vastuulla. Vaikka lapsen omien pyrkimysten kunnioittaminen onkin tärkeää ja kannatettavaa, on kuitenkin aina aikuisten vastuulla, että lapsi pääsee osaksi yhteisöä.

Miten meillä

- havainnoidaan ja tuetaan ryhmän lasten välisiä vuorovaikutussuhteita?
- otetaan huomioon lasten väliset vuorovaikutussuhteet päivittäisen pedagogisen toiminnan suunnittelussa?
- luodaan yhteisöllisyyttä omassa ryhmässämme?
- mallinnetaan ja tuetaan lapsia ilmaisemaan halua toisen auttamiseen ja huomioimiseen?

Kielellinen ympäristö

Jokaisen varhaiskasvatuspäivän tulisi sisältää rikasta vuorovaikutusta tukevaa toimintaa, kuten kielellistä leikkittelyä, loruttelua ja kirjojen lukemista. Vain puolet henkilöstöstä raportoi, että ryhmässä lorutellaan, riimitellään sekä leikitään äänteillä ja tavuilla päivittäin. Lisäksi vain puolet vastaajista kertoi, että ryhmässä luetaan kirjoja päivittäin. Henkilöstö tarvitsi tukea kielellisesti rikkaan ympäristön luomiseen alle 3-vuotiaille lapsille sekä kaikille lapsille kielellisesti rikkaan ympäristön ja suomi toisena kielenä –taitojen vahvistamisen yhteensovittamiseen. Lisäksi tukea tarvittiin kielellisen kehityksen tukemiseen silloin, jos lapsen kielellinen kehitys ei etene odotetusti.

Miten meillä

- luodaan rakenteita päivittäiselle vastavuoroiselle keskustelulle lasten kanssa?
- mahdollistetaan se, että lapsille luetaan päivittäin?

- varmistetaan, että lapsilla on vapaasti saatavilla ikätasolle sopivaa ja pedagogisesti valittua kirjallisuutta?
- huomioidaan vastavuoroinen vuorovaikutus niiden lasten kanssa, jotka viestivät pääsääntöisesti muutoin kuin sanoin (esimerkiksi vielä puhumaan opettelevat pienet lapset) tai henkilöstölle vieraalla kielellä.

Ammattiryhmien työnjaon epäselvyys

Osa vastaajista raportoi työyhteisön heikosta ilmapiiristä. Ongelmat työyhteisössä näyttäytyivät esimerkiksi näkemuseroina sekä asenteina vasuja ja työtä kohtaan. Vastauksissa nousivat esiin työyhteisön muutosvastaisuus, joustamattomuus, toisten työn aliarvostus, sitoutumattomuus yhteisiin sopimuksiin, töykeä käytös ja motivaation puute. Osa vastaajista koki, että vasut eivät kannusta lastenhoitajia osallistumaan, ja että lastenhoitajien rooli oli epäselvä toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja kirjaamisessa. Perhepäivähoitajat eivät kaikilta osin kokeneet vasun perusteita omakseen.

Toimintakulttuuriin vaikutti myönteisesti työyhteisön ja esimiehen tuki. Kannustava ja tukeva työyhteisö, toisen rohkaisu ja kunnioitus sekä tiimin toimivuus koettiin tärkeiksi onnistumisen tekijöiksi. Tähän liitettiin selkeät toiminnan rakenteet kuten viikoittaiset suunnittelukokoukset, viikkopalaverit, kehittämispäivät sekä iltakokoukset. Esimiehen tuen, ohjauksen ja kannustuksen koettiin olevan ratkaisevassa asemassa myönteisen toimintakulttuurin rakentamisessa.

Miten meillä toteutuu

- varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen vastuu moniammatillisen henkilöstön toiminnassa?
- varhaiskasvatuksen opettajan edistämä tavoitteellinen pedagogiikan reflektointi, arviointi ja kehittäminen?
- moniammatillinen yhteistyö pedagogiikan suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä?
- tiiminjäsenten osaamisen hyödyntäminen toiminnan toteuttamisessa?

6 Toiminnan toteutumista estävät tekijät

Vastaajia pyydettiin kertomaan, mitkä ovat pääasialliset syyt siihen, etteivät kaikki lapset pääse osallisiksi rikkaaseen pedagogiseen toimintaan.

Lapsiryhmään liittyvät syyt

Suurin yksittäinen koettu este oli lapsiin ja lapsiryhmään liittyvät syyt, kuten lasten vaihtelevat tarpeet, lasten ikä, tuen tarpeet sekä kielen kehityksen haasteet. Henkilöstö kaipasikin monin paikoin tukea vasun mukaisen toiminnan toteuttamisesta monimuotoisessa lapsiryhmässä.

Joissain vastauksissa nousi esiin ajatus siitä, että hoiva ja oppiminen olisivat jollain tavalla toistensa vastakohtia. Suomalainen varhaiskasvatus perustuu kuitenkin ajatukseen hoivan ja oppimisen kokonaisuudesta, jossa oppimisen alueet nivoutuvat arkisiin toimintoihin, kuten ruokailu- ja pukemistilanteisiin. Hoiva ja oppiminen liittyvät kiinteällä tavalla toisiinsa.

Miten meillä

- varmistetaan, että jokainen lapsi saa osallistumisen ja onnistumisen kokemuksia?
- tuetaan erilaisia tapoja kommunikoida?
- tarjotaan vaihtoehtoisia tapoja osallistua toimintaan?
- havainnoidaan lasten kehitykseen ja oppimiseen liittyviä tuen tarpeita?
- arvioidaan yksilöllisen tuen tarvetta?

Henkilökunnan riittävyys ja vaihtuvuus, materiaalien puute, niukat resurssit

Henkilöstöstä 40 prosenttia koki, että varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa haittaa henkilöstön vaihtuvuus. Toiminnan yhdenvertaisen toteutumisen ja laatuerojen vaihtelun tasaamiseksi varhaiskasvatukselle on taattava riittävät toiminnan resurssit. Näiden lisäksi on olennaista pohtia, miten pedagogisen toiminnan tasolla ratkaistaan tilanteita jolloin sen hetkinen resurssi ei ole riittävä.

Aiemman tutkimuksen mukaan toiminnan järjestämisen rakenteelliset reunaehdot, kuten ryhmäkoko, aikuisten ja lasten välinen suhdeluku sekä henkilöstörakenne vaikuttavat varhaiskasvatuksessa toteutettavaan pedagogiseen toimintaan. Laatuun vaikuttaa olennaisesti myös varhaiskasvatukselle osoitetut resurssit, joihin lukeutuvat paitsi taloudelliset resurssit, myös fyysiset tilat ja materiaalit.

Miten meillä

- toimitaan odottamattomassa tilanteessa, johon emme keksi itse ratkaisua?
- on linjattu järjestäjätasolla poikkeustilanteisiin liittyvistä yhteisistä käytänteistä?
- voi saada tukea vaikeisiin pedagogisiin tilanteisiin?
- kerätään tietoa toimintaa estävistä tekijöistä ja viedään eteenpäin?

7 Toiminnan toteutumista edistävät tekijät

Täydennyskoulutuksen merkitys

Vastaajien mukaan täydennyskoulutus tuki henkilöstön osaamista ratkaisevalla tavalla. Vastaajien mukaan täydennyskoulutus tuki heidän ammatillista kehittymistään. Täydennyskoulutus esimerkiksi kehitti ja uudisti omaa ajattelua, oman työn reflektointia sekä antoi uusia merkityksiä työn sisällölle ja vahvasti suunnitelmallisuuden merkitystä.

Täydennyskoulutus antaa konkreettisia työkaluja, käytännön esimerkkejä, vinkkejä ja välineitä vasujen toteuttamiseen. Erityisesti täsmällisemmin vasun perusteiden eri aihealueisiin keskittyvät koulutukset nähtiin sen toteutusta hyvin tukevin, esimerkiksi pedagogiseen dokumentointiin tai lasten tunnetaitojen kehittymiseen keskittyvät koulutukset. Täydennyskoulutukset myös auttoivat henkilöstöä kehittämään oman yksikkönsä toimintakulttuuria, ja niiden koettiin selkeyttävän eri ammattiryhmien työrooleja.

Täydennyskoulutus vahvistaa työyhteisöä. Henkilöstön mukaan parhaita koulutuksia olivat sellaiset, joihin osallistui koko työtiimi tai yksikkö, jolloin tietoa voitiin reflektoida välittömästi suhteessa ryhmän tai yksikön käytäntöihin.

Millä tavoin meillä

- varmistetaan, että yksikössämme koko henkilöstöllä on yhdenvertainen pääsy vasuja käsitteleviin koulutuksiin?
- suunnitellaan täydennyskoulutuksiin osallistumiset?
- varmistetaan, että täydennyskoulutus perustuu todennettuun tarpeeseen?

Pedagogiikan johtaminen

Henkilöstön arviot pedagogiikan toteutumisesta olivat yhteydessä arvioihin paikallisen vasun onnistuneisuudesta sekä arvioihin johtamisen laadukkuudesta ja käytössä olevista resursseista. Mikäli vastaaja arvioi, että yksikön johtaminen on laadukasta, hän arvioi todennäköisemmin pedagogiikan laadukkaaksi. Arvioinnissa hyvällä johtamisella tarkoitettiin lähimmältä esimieheltä saatavaa pedagogista tukea, mutta myös laajempia johtamisen rakenteita. Tällä tarkoitettiin sitä, että esimiehellä oli mahdollisuuksia ja resursseja tukea lapsiryhmien pysyvyyttä tukevien käytäntöjen syntymistä, henkilöstön pysyvyyttä, ja mahdollistaa riittävä työajan käyttö toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja arviointiin sekä täydennyskoulutukseen.

Johtajien vastauksissa työyhteisössä käytyjä keskusteluja, työiltoja ja erilaisia yksikön sisäisiä tilaisuuksia pidettiin tärkeinä mahdollisuuksina tutustua sekä sisäistää vasun perusteiden sisältöjä. Kuitenkin johtajista 54 prosenttia arvioi oman ajankäyttönsä riittämättömäksi vasun perusteiden mukaisen työn toteuttamiseen. Vastaavasti 30 prosenttia johtajista koki, ettei pysty tarjoamaan henkilöstölle riittävästi tukea pedagogiikan toteuttamiseen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee kehittää käytäntöjä, jotka varmistavat, että päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa olemassa oleva tieto haasteista vasujen toteutumisessa välittyy organisaatiotasolta toiselle siten, että varhaiskasvatussuunnitelman toteutuminen voidaan varmistaa esimerkiksi resursseja joko tilapäisesti tai pysyvästi lisäämällä ja oikein kohdennetulla täydennyskoulutuksella.

Miten meillä varmistetaan, että

- johtajalla on ajantasaista tietoa lapsiryhmien pedagogisen toiminnan tasosta ja kehittämistarpeista?
- yksikön toimintaa ohjaavista arvoista ja toimintakulttuurista keskustellaan säännöllisesti?
- pedagogisen toiminnan suunnittelulle, arvioinnille ja kehittämiselle on ryhmätasolla varattu aikaa ja resursseja?

Varhaiskasvatussuunnitelman konkreettisuus

Henkilöstön mukaan paikalliset vasut edesauttoivat toiminnan pedagogisen luonteen toteutumista sekä huomioivat paikallisia piirteitä. Paikallista vasua pidettiin pedagogisena työkaluna, joka ohjasi toimintaa ja sen kehittämistä. Paikallisen vasun katsottiin yhtenäistävän paikallisia käytäntöjä, jolloin sen arvioitiin selkeyttävän varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista ja edistävän yhdenvertaisuutta. Merkittävä osa henkilöstöstä kuitenkin arvioi, että paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma jättää henkilöstölle liikaa vastuuta vasun perusteiden tulkitsemisessa. Tällöin sitä ei koettu hyödylliseksi työvälineeksi. Työyhteisön yhteinen vasutyöskentely sekä osallistuminen kunnan/organisaation vasuprosessiin edesauttoivat perehtymistä vasun perusteisiin.

Tulosten perusteella varhaiskasvatuksen järjestäjät tarvitsevat tukea paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman konkretisoimiseen. Henkilöstön tulee olla mukana konkretisointityössä. Karvin edellisen varhaiskasvatuksen arvioinnin (2018) kehittämissuositus oli: Suunnitelmien hyväksyminen poliittisissa päätöksentekoelementeissä lisää niiden painoarvoa, mutta päätöksentekojärjestelmän tulisi mahdollistaa suunnitelmien joustavan kehittämisen.

Millä tavoin meillä

- varmistetaan, että koko henkilöstö on perehtynyt sekä paikalliseen vasuun että vasun perusteisiin?
- vasun perusteet ja paikallinen vasu tukevat pedagogiikan suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä?
- on varmistettu, että yksikössämme koko henkilöstöllä on yhdenvertainen pääsy vasua käsitteleviin koulutuksiin?

8 Kehittämissuosituksset

Esiteltyjen tulosten pohjalta esitetään toimenpidesuosituksia varhaiskasvatuksen sisällöllisen kehittämisen tueksi.

1 Alle kolmivuotiaiden lasten parissa on toteutettava laadukasta varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaista toimintaa

Arvioinnin tulosten mukaan yhdeksi varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen esteeksi nähtiin lasten ikä. Henkilöstö koki, että alle kolmivuotiaiden toiminnassa ei voida aina toteuttaa esimerkiksi leikkipedagogiikkaa, taidekasvatusta, kielellisesti rikasta vuorovaikutusta tai tutkimiseen kannustavaa toimintaa perusteiden edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksen henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa tulee kiinnittää huomiota henkilöstön osaamiseen vastata alle kolmevuotiaiden lasten pedagogisiin tarpeisiin ja tapoihin toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelman sisältöjä myös pienempien lasten parissa.

2 Taidekasvatuksen asemaa varhaiskasvatuksessa tulee vahvistaa

Arvioinnin mukaan kuvataidekasvatusta, ilmaisua ja osin myös musiikkikasvatusta toteutetaan satunnaisesti. Tilanteen korjaamiseksi tarvitaan toimintakulttuurin muokkaamista taidetta ja kulttuuria tukevaksi. Osallisuuden kapean tulkinnan, lasten vaihtelevien läsnäoloaikojen, päivän organisoinnin tai tilojen siivouksen ei tulisi muodostua laadukkaan taiteellisen ja kulttuurisen toiminnan esteeksi. Lisäksi tarvitaan taideaineiden aseman ja sisältöjen tarkastelua henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa.

3 Kirjallisuuden ja ääneen lukemisen tulee olla osa kaikkien lasten jokaista varhaiskasvatuspäivää

Rikkaan kielellisen ympäristön (ääneen lukeminen, loruttelu, riimittely sekä sanoilla, kirjaimilla, äänneillä ja kielellä leikkiminen) merkitys lapsen ajattelutaitojen, oppimisen ja vuorovaikutustaitojen kehittymiselle tunnetaan laajasti. Tästä huolimatta vain puolet päiväkotien henkilökunnasta raportoi lukevansa lapsille rikasta kieltä sisältäviä kirjoja ja tekstejä sekä leikkitelevänsä kielellä päivittäin. Varhaiskasvatuksen henkilöstön ja päiväkotien johtajien tulee kiinnittää jatkossa aiempaa enemmän huomiota rikkaan kielellisen ympäristön päivittäiseen tarjoamiseen ja kokemusten järjestämiseen kaikille lapsille.

4 Vielä vakiintumassa olevien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisältöjen ja menetelmien toteutumista tulee vahvistaa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on sellaisia teemoja, mitä aiemmissa suosituksina kirjatuiissa suunnitelmissa ei ole ollut. Näitä ovat muun muassa *monilukutaitoa vahvistava toiminta*, *pedagoginen dokumentointi sekä tutkimiseen kannustava toiminta*. Nämä uudet pedagogiset toiminnot toteutuivat arvioiduista osa-alueista heikoimmin. Esimerkiksi monilukutaitoa vahvistavaa toimintaa ei kaikkialla tarjota lainkaan. Myös pedagogisen dokumentoinnin toteuttamisessa sekä tutkimiseen kannustavassa toiminnassa oli monin paikoin haasteita ja puutteita. Paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa tulee konkretisoida aiempaa selkeämmin, mitä tutkimiseen kannustava toiminta, pedagoginen dokumentointi sekä monilukutaitoa vahvistava toiminta tarkoittaa käytännössä.

5 Jokaisen lapsen kaverisuhteiden syntymistä ja pysyvyyttä tulee tukea

Varhaiskasvatuksessa tulee varmistaa, että jokainen lapsi pääsee osaksi yhteisiä leikkejä ja jokaiselle lapselle tarjoutuu mahdollisuuksia kaveri- ja ystävyyssuhteisiin. Osassa ryhmiä on lapsia, joilla ei ole kavereita tai jotka eivät pääse mukaan leikkeihin. Varhaiskasvatustalaki määrittää varhaiskasvatuksen tehtäväksi jokaisen lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen ja vertaisryhmässä toimimisen edistämisen. Laki edellyttää myös, että lapsiryhmien pysyvyys turvataan. Nämä edellyttävät sitä, että lapsi on osallinen yhteisistä leikeistä ja toiminnasta, hänellä on kavereita ja lapsiryhmien pysyvyyteen kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota.

6 Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee kehittää varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia ja seuranta yhdessä henkilöstön kanssa

Varhaiskasvatuksen laadun ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointi on vielä kehittymässä. Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee kiinnittää jatkossa huomiota varhaiskasvatustalain mukaisen laadunhallinnan ja arviointitoiminnan toteuttamiseen. Järjestäjällä tulee myös olla toimintatavat henkilöstön työn tukemiseen niissä tapauksissa, joissa varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet eivät toteudu. Niin ikään henkilöstön asiantuntemus varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisesta ja toteutumista tukevista ja estävistä tekijöistä on vielä pääosin hyödyntämättä. Henkilöstö tarvitsee koulutusta ja konkreettisia ohjeita siitä, miten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista arvioidaan. Arvioinnista saatavaa tietoa tulee hyödyntää pedagogisen toiminnan tason lisäksi järjestäjätasolla.

7 Päiväkotien johtajien tulee ohjata ja tukea henkilöstöä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiseen työtapaan monipuolisesti

Arviointi osoittaa johtajuuden sekä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tärkeän roolin varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteuttamisessa. Päiväkodin johtajan tehtävänä on tarjota henkilöstölle mahdollisuus perehtyä työtä ohjaaviin normittaviin asiakirjoihin työaikana sekä tukea henkilöstöä keskustelemaan asiakirjojen sisällöstä ja konkretisoinnista lapsiryhmissä. Vastuu päiväkodin pedagogisesta työstä ja varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisesta on johtajalla. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee varmistaa, että päiväkotien johtajien työn rakenteet ja resurssit mahdollistavat pedagogisen johtamisen.

8 Eri ammattiryhmien roolia varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisessa tulee selkiyttää

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee ohjata henkilöstöä eri ammattilaisten välisissä työnjakoon liittyvissä kysymyksissä siten, että eri ammattiryhmien tehtävien erilaiset painopisteet ja vahvuudet tulevat hyödyksi. Arvioinnin tulosten mukaan lastenhoitajien rooli varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisessa on osin epäselvä. Lisäksi perhepäivähoitajat eivät aina koe varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödylliseksi työvälineeksi. Sekä kansallisella että paikallisella tasolla tulee pohtia, miten ohjausjärjestelmässä huomioidaan lastenhoitajien rooli ja perhepäivähoidon ominaispiirteet nykyistä paremmin.

9 Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tulee konkretisoida varhaiskasvatussuunnitelman perusteet selkeästi

Arviointi osoitti, että paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on perehdytty paremmin kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Mikäli paikallinen varhaiskasvatussuunnitelman koettiin onnistuneeksi, niin myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvioitiin toteutuvan hyvin. Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien ongelmat liittyivät työn keskeneräisyyteen, heikkoon valmisteluun sekä sisällön jäämiseen liian abstraktille tasolle. Järjestäjien tulisi kiinnittää huomiota varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden perehdyttämiseen sekä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatuun.

10 Varhaiskasvatuksen resurssit tulee turvata aiempaa vahvemmin

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet eivät kaikilta osin toteudu lain edellyttämällä tavalla. Arvioinnin mukaan yksi keskeinen syy tähän ovat puutteet toiminnan rakenteissa. Henkilökunnan puute näkyy kiireen tuntuna, puutteelliset johtamisen rakenteet tiedon heikkona kulkuna toiminnan tasolta päätöksenteon tasolle, sekä tilojen ja välineiden puute kokemuksena siitä, ettei varhaiskasvatussuunnitelman perusteita kyetä toteuttamaan. Toinen syy suunnitelman toteutumattomuudelle liittyy henkilöstön osaamiseen ja jaksamiseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemaan väsymykseen ja kuormittuneisuuteen tulee suhtautua vakavasti, sillä se heijastuu lapsen kokemaan toiminnan laatuun. Varhaiskasvatukseen suunnattuja taloudellisia resursseja tulee arvioida ja tarvittaessa lisätä, jotta varhaiskasvatuksen rakenteellista ja prosessien laatua voidaan kehittää ja nyt esille tulleita puutteita korjata.

”Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muuttaminen siten, että varhaiskasvatuksessa toteutuu leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuva monipuolinen pedagoginen toiminta, edellyttää järjestäjien sekä päättäjien yhteistä tahtotilaa varhaiskasvatuksen riittävään resurssointiin.”

– Arviointiryhmä

Monipuolista ja jatkuvaa arviointia

Varhaiskasvatuksen arviointi on pitkäjänteistä ja se toteutuu monissa yhteyksissä – arjen pedagogisessa toiminnassa niin tiimeissä kuin päiväkotikohtaisesti sekä esimerkiksi kuntien päätöksen teon tasolla. Arviointityö vaatii kärsivällisyyttä, sillä kehittämisen kohteita voi olla kerrallaan vain maltillinen määrä. Kehittämistyössä kannattaakin edetä osa-alue kerrallaan. Tästä syystä arviointi on jatkuva prosessi, jossa ei koskaan tulla valmiiksi.

Myös tässä tiivistelmässä kuvatut tulokset ja kehittämiskohteet keskittyvät vain tiettyihin varhaiskasvatuksen arvioinnin osa-alueisiin. Arvioinnin ulkopuolella jäi esimerkiksi katsomuskasvatukseen ja matemaattiseen ajatteluun liittyvät teemat. Arviointikohteen valinnassa tulee kiinnittää huomiota yhteisiin havaintoihin ja pohtia, mitkä asiat juuri meidän ympäristössämme voisivat olla kehittämisen kohteita.

Varhaiskasvatuksen arviointi on monipuolista ja sitä voi toteuttaa monin erilaisin menetelmin. Kehittävää arviointia on tärkeää toteuttaa jatkuvasti niin kansallisella, paikallisella kuin pedagogisen toiminnankin tasolla.

KARVI

Kansallinen koulutuksen
arviointikeskus
PL 28 (Mannerheiminaukio 1 A)
00101 HELSINKI
kirjaamo@karvi.fi
vaihte: 029 533 5500
karvi.fi

Tämä tiivistelmä perustuu julkaisuun
Repo, L., Paananen, M., Eskelinen,
M., Mattila, V., Lerkkanen M-L.,
Gammerlgård, L., Ulvinen, J.,
Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt,
H. (2019). Varhaiskasvatuksen
laatu arjessa.
Varhaiskasvatussuunnitelmien
toteutuminen päiväkodeissa
ja perhepäivähoidossa.
Karvi Julkaisut 15:2019

Tiivistelmät 7:2020
TEKIJÄT Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M.,
Mattila, V., Lerkkanen M-L., Gammerlgård, L.,
Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H.
JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
KANSIKUVA Shutterstock
TAITTO PunaMusta Oy
ISBN 978-952-206-537-7 nid.
ISBN 978-952-206-538-4 pdf
ISSN 2669-817X (painettu)
ISSN 2669-8811 (verkkojulkaisu)
PAINO PunaMusta Oy, Helsinki
@ Kansallinen koulutuksen arviointikeskus